

Relacja z wycieczki do Biblioteki Czartoryskich

W dniu 24 kwietnia 2008 roku odbyła się zorganizowana przez Koło Naukowe "Bibliolog" wycieczka do Biblioteki Czartoryskich.

Zarys historyczny i krótka charakterystyka odwiedzonej biblioteki

W ramach kwietniowej wycieczki odwiedziliśmy powstałą w XIX wieku - w roku 1876 - bibliotekę, która od 1971 roku ma status biblioteki naukowej.

Jej załóżki powstały na przełomie XVIII i XIX wieku. Wówczas to księstwo Adam Kazimierz i Izabela z Flemingów Czartoryscy utworzyli bibliotekę rodową. Ambicją następców Adama Kazimierza stało się stworzenie, z istniejących zasobów, biblioteki narodowej, która stanowiłaby warsztat naukowy do badań nad historią i literaturą polską. Konfiskata majątku po powstaniu listopadowym w roku 1831 spowodowała rozproszenie kolekcji i trwającą prawie pół wieku tułaczkę. Wywiezione poza zabór rosyjski zabytki przechowywano w Sieniawie, Kórniku i Paryżu. Scalenia rozproszonych zbiorów bibliotecznych dokonał syn i spadkobierca Adama Jerzego - książę Władysław, który ulokował je (w 1874 roku) w przekazanym przez władze Krakowa dawnym Arsenale Miejskim.

Obecnie jest jedną z nielicznych bibliotek polskich dysponujących zabytkami kultury piśmienniczej najwyższej klasy od X do XX wieku, zawierających unikalne i bogate materiały do różnych dziedzin historii politycznej, gospodarczej, wojskowości, historii sztuki, historii nauki, literatury i kultury Polski oraz innych krajów.

Zbiór rękopisów

Kolekcja rękopiśmienna Biblioteki, obejmująca obecnie blisko 13500 jednostek, powstała po części na skutek zamiłowań kolekcjonerskich właścicieli oraz z potrzeby dokumentowania działalności publicznej poszczególnych przedstawicieli rodu Czartoryskich i rodów z nimi spokrewnionych. Z tych względów podzielić ją można na:

- **Archiwum Publiczne** gromadzące niezwykle cenne rękopisy do dziejów Polski i Europy;
- **Archiwum Prywatne** zawierające przywileje, nadania, korespondencję;
- **Archiwum Gospodarcze** z dokumentacją działalności w dobrach znajdujących się w Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- zbiór rękopisów do dziejów Biblioteki (także sprzed roku 1800) i Muzeum (od 1801) w Puławach, Paryżu, Sieniawie i Krakowie.

Do najcenniejszych rękopisów znajdujących się w zbiorach Biblioteki Czartoryskich należą: średniowieczne rękopisy iluminowane (francuskie, włoskie, niderlandzkie), kroniki polskie (w tym autograf Kroniki Jana Długosza), dokumenty pergaminowe (przywileje królów i książąt od XII wieku, m.in. przywileje koszycki i jedleński, dokumenty unii horodelskiej, hołdu pruskiego), autografy sławnych ludzi (m.in. wieszczów polskich oraz innych pisarzy, poetów, artystów i polityków). Bardzo bogate jest również archiwum Wielkiej Emigracji. My mieliśmy okazję zobaczyć zaledwie jeden manuskrypt, ale za to bardzo piękny. Był to egzemplarz bogato zdobionych godzinek francuskich z pierwszej ćwierci wieku XV nie był on eksponowany na ciekawej wystawie godzinek kilka lat temu w Muzeum Czartoryskich. Eksponowany wieku był natomiast w XIX wieku. Strony, na których był otwarty ten kodeks, są łatwe do odróżnienia, jako że zostały uszkodzone poprzez promieniowanie świetlne.

O historii tego pergaminowego rękopisu opowiedziała nam pani Katarzyna Bałus - historyk sztuki - nic dziwnego, że skoncentrowaliśmy się na analizie pięknych miniatur i bordiur. Nie mogliśmy od nich oczu oderwać jednak czekała nas miła niespodzianka - mnóstwo równie wartych obejrzenia książek.

Po długim pokazie - obejrzelśmy dokładnie niemal cały rękopis - mieliśmy okazję obejrzyć wspaniałe cymelia biblioteczne.

Oddział Starych Druków i Kartografii

W magazynach Działu Starych Druków przechowuje się obecnie 236 000 woluminów, my zobaczyliśmy tylko wybrane edycje, ale reprezentatywne. Zaprezentowała je pani Elżbieta Zajac, która w fascynujący sposób opowiedziała o pokazywanych starych drukach i inkunabułach. Zbiór inkunabułów liczy 329 pozycji. Najstarszym drukiem jest "Dialogus rationis" Mateusza z Krakowa, pochodzący prawdopodobnie z drukami Jana Gutenberga (1460 r.). Pochodzenie tego druku, który mieliśmy okazję zobaczyć z autopsji potwierdzali specjaliści na podstawie analizy typograficznej.

Wśród prawdziwych białych kruków, prezentowanych w czasie pokazu było dzieło Kopernika "De Revolutionibus Orbium Coelestium" (Norymberga 1543). Egzemplarz ten pochodził z biblioteki Zygmunta Augusta i oprawiony został podobnie jak inne książki tego króla.

Z bibliologicznej perspektywy

Perełki biblioteczne, o których uczyliśmy się w trakcie kursu z zakresu historii książki oglądaliśmy jak znawcy. Bacznie analizowaliśmy strony tytułowe - w drukach je zawierających, uważnie oglądaliśmy zdobienia w pierwszych drukach zwracając uwagę na ręcznie wykonane inicjały. Podziwialiśmy wspaniałe drzeworyty i miedzioryty. Ponadto zwracaliśmy uwagę na reklamanty, oprawy, materiały, z których oglądane przez nas książki zostały wykonane.

Dzięki temu pokazowi mieliśmy możliwość odróżniania różnych gatunków pergaminu i papieru na podstawie ich właściwości a także wielu innych cech typograficznych książek. Największą zaletą pokazu była możliwość dokładnego obejrzenia z bardzo bliska polskich inkunabułów i starych druków a także takich, które wyprodukowane zostały w znanych ośrodkach zagranicznych. Naszą uwagę zwłaszcza zwróciły dwa Elzewiry z serii Republiki "Polska i Litwa" oraz "Chiny" i jeden Aldyn - tomik zawierający poezje.

Możliwość wzięcia do ręki elzewirów - zobaczenia tych szczegółów, które dotychczas znało się w głównej mierze z teorii była wspaniałym przeżyciem!

W ciągu trzech godzin - bowiem tyle trwał ten wspaniały pokaz mieliśmy okazję obcować z cennym dziedzictwem różnych epok.

Druki polskie

Pośród oglądanych przez nas starych druków znalazły się między innymi:

- drugi druk krakowski Kaspra Straubego, bardzo zniszczony "**Opuscula**" **A. Aureliusa**, około 1476 r.;

- pierwszy druk warszawski: **"Odprawa posłów greckich" Jana Kochanowskiego** (Drukarnia Latająca, 1578);
- **"Zwierciadło" Mikołaja Reja** (Kraków : Wirzbięta Maciej , 1568);
- **"De Republica emendanda" A. F. Modrzewskiego** a właściwie dwie księgi, które znalazły się na indeksie ksiąg zakazanych, wydrukowane u Piotrkowczyka w 17 wieku;
- jedno z trzech zachowanych wydań **"Chronica polonorum" Macieja z Miechowa** (Kraków 1519);
- Statuty Jana Łaskiego.

Druki zagraniczne

Zobaczyliśmy także światowej sławy książki wydrukowane w znanych europejskich oficynach, były to między innymi:

- najpiękniejsza książka z XV wieku jakim była wydana przez Hartmana Schedla **"Kronika świata"** (Norymberga 1493), prezentowany egzemplarz zawiera ręcznie kolorowane drzeworyty;
- **Elzewiry z serii Republiki "Polska i Litwa" oraz "Chiny"**;
- **"De Revolutionibus Orbium Coelestium"** (Norymberga 1543).

Bibliografia:

1. Strona Biblioteki Czartoryskich [Dostęp 11 maj 2008] Dostępny w Internecie:
<http://www.muzeum.krakow.pl/O-Bibliotece.96.0.html?&L=0>
2. Strona o Bibliotece Czartoryskich [Dostęp 11 maj 2008] Dostępny w Internecie:
<http://www.muzeum-czartoryskich.krakow.pl/prawe/bibliotekaf.htm>